

УДК: 37.013.79

В.В. САГУЙЧЕНКО

ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ АСПЕКТИ ЖИТТЄВОРОЧНОСТІ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**Сагуйченко Валентина Володимирівна** – к. філос. н., доцент кафедри філософії Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Проаналізовано філософсько-освітні аспекти життєворочності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти в суспільстві ризику.

Ключові слова: життєворочність, філософія освіти, суспільство ризику.

Проанализированы философско-образовательные аспекты жизнестроительства педагога в системе последипломного педагогического образования в обществе риска.

Ключевые слова: жизнестроительство, философия образования, общество риска.

In the article analyzed the philosophical and educational aspects of the vitality and creativity teacher in the system of postgraduate teacher education in the society of risk.

Keywords: the vitality and creativity, philosophy of education, society of risk.

© В.В. Сагуйченко, 2012

Постановка проблеми. Постійно зростаючі вимоги до сучасної вітчизняної освіти та орієнтація на світові стандарти якості освіти змушують звернутися до філософсько-освітніх аспектів творчої діяльності педагогічних працівників. Життєворочність передбачає у першу чергу розуміння власного особистісного призначення. Чи є це актуальним для вітчизняних педагогічних працівників?

Мета дослідження. Виявлення особливостей здійснення життєворочної діяльності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти у проблемному полі філософії освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життєворочність є предметом дослідження багатьох психологів, педагогів, філософів. В галузі філософії освіти відомі дослідження Андрущенко В.П., Бега В.П., Култаєвої М.Д., Клепка С.Ф., Кременя В.Г., Корженка В.В., Лутая В.С., Радіонової І.О., Радіонової Н.В., Романенка М.І., Степаненко І.В. В той же час життєворочна діяльність педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти як цілісна філософсько-освітня проблема потребує подальших наукових досліджень, враховуючи практичну значущість для проведення освітніх реформ, для зміни філософії навчального плану в системі сучасної післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні формування своєї життєвої концепції важливо як для сучасних педагогів, так і для учнів у нашому суспільстві ризику. Життєдіяльність вимагає відповідального відношення до власного життя та життя оточуючих людей, що досягається завдяки високому рівню соціальної та психологічної зрілості, наявності необхідних умов для самореалізації власних потужних сил. Тому важливим і для педагога, і для учня, і для слухача курсів в інституті післядипломної педагогічної освіти і для викладача вищої школи є свідомий вибір життєвих цілей, подальше їхнє оформлення в якості життєвого плану (все частіше сьогодні це декларується поки

що як формальне професійне портфоліо) з відповідною системою конкретних цілей та засобів їх досягнення. Такий план передбачає і певний термін практичної реалізації. Особистість у системі післядипломної педагогічної освіти сьогодні розглядається як суб'єкт життя, основою якого є діяльність у духовній та практичній площині (важливим є, на наш погляд, духовність поставити на перше місце) і обов'язково направлена на творче проектування свого особистого життєвого проекту.

Власний досвід роботи у системі післядипломної педагогічної освіти свідчить: педагоги, залучаючись до розробки, а потім і до певного коригування життєвого сценарію, вчать мистецтву жити. Цьому допомагає глибоке та всестороннє розуміння природи і явищ, розвиток самопізнання. Життєворочність та життєдіяльність для педагогічних працівників виступають в якості засобу вирішення не тільки відстрочених, перспективних життєвих завдань, але й близьких сьогоденних планів, задач; вона упорядковує процеси не тільки професійного самовдосконалення (мабуть не даремно інститути післядипломної педагогічної освіти називалися інститутами вдосконалення), але й допомагають особистості не розгубитися у сучасному суспільстві ризику завдяки своєчасному оволодінню понять і розуміння «культури життя», «стилю життя», «способу життя», «життєвого шляху», формуванню нової ментальності із новою ціннісною шкалою [11].

Ця технологія актуальна не тільки для педагогів, тому для дослідження необхідно відмітити: у відомого не тільки лікаря, а і практика, і теоретика в педагогічній галузі М.І.Пірогова, якого сьогодні можна віднести до філософів освіти, в статті «Питання життя» [8] ще двісті років тому тісно пов'язані цілі і завдання виховання із змістом і цілями людського існування. Вчений поширює це, в першу чергу, на педагогічну діяльність: без вирішення питання щодо змісту людського буття не-

можливе розуміння змісту виховання і освіти (важливо відмітити, на першому місці – виховання), неможливо поставити цілі подальшої педагогічної діяльності та здійснити їх. Питання про зміст свого існування постає перед кожною мислячою людиною. Людина у процесі навчання і виховання засвоює певні цілі і зміст свого існування. Суттєвим для нашого дослідження є те, що М.І. Пирогов підкреслював важливість соціального оточення, певного впливу на особистість інших людей. Головне, підкреслював учений, виховати особистість, її вольові та моральні якості. Для освітньої сфери, незалежно від талантів та нахилів, важливо становлення загальнолюдської суті кожного суб'єкта навчально-виховного процесу. Це актуально і для системи післядипломної педагогічної освіти: яка педагогічна особистість приходить до учнів у непростих умовах нашого сьогодення? Яку роль займає система післядипломної педагогічної освіти у стратегіях життєтворчості педагогічних працівників? Які цінності сповідує наше суспільство? Чи багато випускників шкіл мріють стати педагогами?

Порівняти наші цінності з європейськими дозволяє проект «Європейське соціальне дослідження», що діє у розвинутих країнах Європи вже десять років. Це дослідження свідчить: наші співвітчизники не цінують самостійність своїх власних вчинків, творчість, новизну, не люблять ризик. Важливими для нас виявилися безпека та гарантії захисту від держави, бажання влади, успіху, багатства [2]. Певною мірою можна віднести це на рахунок тоталітарного минулого. Відомо, і це підтвердили наші практичні відвідування країн Європи за окремими проектами, що ментальність наша суттєво відрізняється від Німеччини, Швейцарії, країн Скандинавії, що залишає, як доцільно вважають ці дослідники, і з цим можна погодитися, простір для активних дій усіх соціальних суб'єктів: лідерів, здатних власним прикладом утверджувати нові альтруїстські цінності, державних службовців, у чиїх руках сьогодні залишаються важелі управління освітою, всіх засобів масової інформації, представників громадянського суспільства [2].

Це дає простір для наших педагогічних працівників: неможливо сповідувати одні цінності, а вчити учнів інших, так само як неможливо за наказом будувати школу майбутнього і залучати до європейських усталених цінностей.

Важливо надавати нашим педагогам самостійність у відборі доцільних інноваційних педагогічних технологій: досить цікавий досвід є в американській системі освіти, де розробка, формування банку інновацій, освітніх технологій здійснюється у комерційних центрах при педагогічних коледжах. Вчитель, звернувшись до бази даних, вибирає для себе найбільш оптимальні варіанти організації навчального процесу. Таким чином в умовах конкуренції здійснюється ефективність і практична цільовідповідність тієї чи іншої технології [6].

Такий підхід дає педагогам можливість широкого вибору за умови наявності цілісної, повної, багатовимірної картини сучасного світу та власних прогнозованих стосунків з навколишнім середовищем, середовищем, що постійно зміню-

ється. У педагога немає іншого підходу до професійної діяльності, крім активної творчої технології життєдіяльності, а саме – життєтворчості, яка допомагає своєчасно передбачати нові суттєві і глобальні тенденції у розвитку навколишнього середовища, сучасного суспільства, і, що набагато важче, – розвитку кожної окремої особистості (якщо ми прагнемо до особистісного підходу, а не тільки це декларуємо). Можливо, спробувати визначити життєтворчість у післядипломній педагогічній освіті як постійну творчу педагогічну діяльність за умов цілісного світосприйняття. Цікавим є підхід до визначення життєтворчості у Д.А. Леонтьєва, який бачить цей складний процес як розширення світу, розширення життєвих відношень [1]. Він вважає, поки що немає певних практичних алгоритмів щодо життєтворчої діяльності. Пізніше вчений визначає життєтворчість як особистісно зорієнтовану практику розвитку і корекції відношень із світом. Цікава точка зору в американського дослідника Р.Рорті, який вважає, що пізнання можливе лише з позиції ангажованого суб'єкта, залученого до певного соціокультурного контексту; воно завжди ситуативно обмежено, конкретно історично обумовлено [10]. Такі підходи дають можливість направляти педагогів за технологією життєтворчості в післядипломній педагогічній освіті не на конкретні орієнтири (іноді і чужі, і далекі від концепції розвитку навчального закладу), а формувати ці життєві та педагогічні орієнтири самостійно. Важливо при цьому враховувати, як доречно відмічає І.О.Радіонова, і відмінності, і принципові особливості та феномен взаємовпливу американської та європейської філософсько-педагогічних думок для інтерпретації у реалії сучасної освіти [9]. Важливо і сьогодні за Мартином Хайдеггером «зустрітись зі своєю сутністю» [12].

Сьогодні у педагога і керівника навчального закладу є певна свобода відносно вибору своєї професійної діяльності, що характерно для творчо працюючих педагогів, для яких показник осмислення й продуктивності власного та професійного життя є найвищим на відміну від незадоволених своїм вибором педагогічної спеціальності та маючих певні труднощі у комунікативній сфері. І це є проблемою для системи післядипломної педагогічної освіти. Сьогодні відокремлюють наступні аспекти життєтворчого підходу, які допомагають проаналізувати сучасні тенденції успішного соціального становлення: генетичний, змістовний, логічний та технологічний [12].

Генетичний аспект вчені пов'язують з виявленням загальної соціально-історичної основи життєтворчості у процесі оволодіння стратегіями життя особистості та дослідженням впливу конкретних чинників на проектування власного життя. Змістовний – з діалектикою потрібного і сущого. Логічний базується на виявленні логічного підґрунтя сутнісного взаємозв'язку емпіричних характеристик педагогічного процесу як інтеграційної бази у рамках життєтворчості філософських, соціологічних, психолого-педагогічних та інших характеристик. Найбільш цікавим є технологічний аспект, що передбачає застосування системного та діяльнісно-

го підходів. Вони завдають загальну логіку педагогічного процесу, який вміщує цільовий, діяльно-операційний, предметно-інформаційний та оцінно-результативний компоненти. Сьогодні важливо говорити і про значення корекційного аспекту. Для педагогічного працівника важливо своєчасно визначитися щодо способу буття, сприйняття реальності, цілісного життя, яке, за ствердженням Хосе Ортега-і-Гассет, ніхто не зможе зробити за іншу людину [7].

Цікавими для педагогіки життєтворчості в системі післядипломної педагогічної освіти є результати дослідження російської вченої Е.А. Максимової, викладені на VIII Міжнародній конференції студентів і аспірантів з фундаментальних наук «Ломоносов -2010» (секція «Психологія»). Дослідниця, вивчаючи проблему взаємодії та взаємовпливу феномена смислу життя і педагогічної творчості, прийшла до наступних висновків: своєчасне включення педагогічної професії до системи ціннісних орієнтацій педагога – необхідна умова його педагогічної творчості. І далі: підвищення рівня педагогічної творчості приводить до підвищення статусу педагогічної професії у структурній ієрархії смислотворчих орієнтацій [3].

Характеризуючи високий рівень педагогічної творчості, можна знайти взаємозв'язок між навчальною діяльністю, формуванням особистості учня та самовдосконаленням власної особистості педагога. Можна погодитися з тим, що діалектична єдність процесуального та результативного задоволення професійною діяльністю є фактором підвищення значущості педагогічної професії до рівня смислу життя, що характерно для творчо працюючих педагогів і керівників навчальних закладів.

Якщо змінюється філософія людини-педагога, людини-керівника, тоді за Абрахамом Маслоу змі-

нюється все, в тому числі і уявлення про те, якою може стати людина і як їй допомогти реалізувати свої потенційні можливості. Важливо те, що вчений підкреслював наявність у кожної особистості уроджених намірів до самоактуалізації, які є головною найвищою людською потребою [4; 5].

Висновки. Філософсько-освітні аспекти життєтворчості вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти важливо розглядати через технологію життєтворчості, яка передбачає, у першу чергу, розуміння власного особистісного призначення, формування своєї життєвої концепції, що є особливо актуальним для педагогічних працівників, які мають у цьому допомогти всім, кого навчають. Технологія вимагає відповідального ставлення до власного життя та життя оточуючих людей, що можливо досягнути завдяки високому рівню соціальної та психологічної зрілості, наявності необхідних умов для самореалізації власних продуктивних сил. Життєтворчість та життєдіяльність для педагогічних працівників є засобами вирішення не тільки відтермінованих, перспективних життєвих завдань, але й поточних сьогоденних завдань. Вона упорядковує процеси не тільки професійного самовдосконалення, а й допомагає особистості не розгубитися у сучасному суспільстві ризику завдяки своєчасному формуванню нової ментальності із новою ціннісною шкалою.

Подальші дослідження з питань життєтворчості педагогічних працівників передбачені Комплексною програмою «Освіта для сталого розвитку» та програмою дослідно-експериментальної роботи за темою «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджаючої освіти для сталого розвитку», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України № 537 від 19.06.2009 року.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Леонтьев Д.А. Життєтворчество как практика расширения жизненного мира. 1-я Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии: материалы сообщений. / Д.А. Леонтьев [под ред. Д.А. Леонтьева, Е.С. Мазур, А.И.Сосланда.] — М.: Смысл, 2001. — С.100-109.
2. Магун В.С., Базовые ценности россиян и других европейцев / В.С. Магун, М.Г. Руднев. // Вопросы экономики. — 2010. — №12 — С.107-130.
3. Максимова Е.А. Смысл жизни и педагогическое творчество: их взаимовлияние / Е.А. Максимова. VIII Международная конференция студентов и аспирантов по фундаментальным наукам «Ломоносов - 2010» (секция ПСИХОЛОГИЯ). Режим доступа до тексту: <http://www.centrobrakovaniya.ru/maksim.html>
4. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу [пер. с англ. А.М. Татлыбаевой]. — СПб.: Евразия, 1999. — 478 с.
5. Маслоу А. Самоактуализация личности и самообразование / А. Маслоу [пер. с англ. Г.А. Балла] — К.: [б. и.], 1994. — 52 с.
6. Наталья Шевченко. Профильное обучение: что мешает воплощению конструктивной идеи / Наталья Шевченко // Народное образование. — 2006. — №1(1354). — С.9.
7. Ортега-и-Гасет Х. Мисія Університету / Х. Ортега-и-Гасет Х. Проект Management.com.ua Режим доступа до тексту: <http://www.management.com.ua/vision/vis009.html>.
8. Пирогов Н.И. Избранные педагогические произведения / Н.И. Пирогов. —М.: Акад. пед. наук РСФСР, 1952. — 701с.
9. Радіонова І.О. Сучасна американська філософія освіти та виховання: еволюційні тенденції та інтерпретаційні можливості: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня д-ра філос. наук : спец. 09.00.05 «Історія філософії» / І.О. Радіонова —К., 2002. — 36 с.
10. Рорти Р. Філософія і зеркало природи : монографія / Р. Рорти : [пер. с англ., науч. ред. В.В. Целищева]. —Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1997. — 297с.
11. Степаненко І.В. Освіта, вчитель, доля нації у дискурсивних формах науково-практичної конференції / І.В. Степаненко. // Філософія освіти. —2005. — №2. — С.229-238.
12. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. : [пер. с нем. В.В. Бибихина.] — Харьков: «Фолио», 2003. — 503с.